

КРИТЕРІЇ ТА РІВНІ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ ЗАСОБАМИ ДЗВОНАРСТВА

CRITERIA AND LEVELS OF FUTURE TEACHERS OF MUSICAL ART' READINESS TO THE EDUCATING JUVENILE BY MEANS OF BELL RINGING

У статті окреслено проблему формування готовності майбутніх педагогів-музикантів до виховання підлітків засобами дзвонарства. Розглянуто й уточнено сутність поняття «готовність до професійної діяльності». З'ясовано структуру готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до виховання підлітків засобами дзвонарства. Для визначення рівня підготовленості майбутнього педагога-музиканта до означеної діяльності запропоновано критерії (професійно-мотиваційний, когнітивно-змістовий, операційно-діяльнісний і рефлексивно-оцінювальний), а також обґрунтовано показники такої готовності. На підставі визначених показників критеріїв виокремлено три рівні готовності вчителів музичного мистецтва до виховання підлітків засобами дзвонарства: низький (репродуктивний), середній (конструктивний) і високий (творчий).

Ключові слова: майбутні вчителі музичного мистецтва, готовність, підлітки, критерії, показники, рівні.

В статті описана проблема формування готовності майбутніх педагогів-музикантів до виховання підлітків засобами дзвонарства. Рассмотрена и уточнена сущность понятия «готовность к профессиональной деятельности». Выяснена структура готовности будущих учителей музыкального искусства к воспитанию подростков средствами звонарства. Для определения уровня подготовленности будущего педагога-музыканта от отмеченной деятельности предложены критерии (профессионально-мотивационный, ког-

тивно-смысловой, операционно-деятельностный и рефлексивно-оценочный), а также обоснованы показатели такой готовности. На основании определенных показателей критериев выделено три уровня готовности учителей музыкального искусства к воспитанию подростков средствами звонарства: низкий (репродуктивный), средний (конструктивный) и высокий (творческий).

Ключевые слова: будущие учителя музыкального искусства, готовность, подростки, критерии, показатели, уровни.

The article reveals the problem of future teachers of musical art' readiness to the adolescents educating by means of bell ringing. The essence of the concept "readiness to the professional activity" has been considered and clarified. The structure of future teachers of musical art's readiness for the educating of adolescents by means of bell ringing has been determined. In order to designate the level of the future teachers of music' readiness for the professional activity, the basic criteria have been proposed (professional and motivational, cognitive and contextual, operational and active, reflexive and estimating) and indicators of future music teachers' readiness to the adolescents educating by means of the bell ringing have been determined and substantiated. On the basis of the indicators it has been determined that there are three levels of teachers' readiness to the adolescents educating in secondary school by means of bell ringing: low (reproductive), medium (constructive) and high (creative).

Key words: future teachers of musical art, readiness, adolescents, criteria, indicators, levels.

УДК 378.1;7.018.2+789.5

Ільчук Л.П.,

асистент кафедри гри на музичних інструментах та вокально-хорових дисциплін Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми. У нинішніх складних, суперечливих умовах розвитку суспільства провідними напрямками реформи освіти є гуманізація та демократизація освітнього процесу, формування компетентних і конкурентоспроможних фахівців музично-педагогічного профілю.

Нові вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів відображені у Національній доктрині розвитку освіти (на 2012–2021 рр.), законах України «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.) У цих та інших нормативних документах акцентується на необхідності підготовки спеціаліста, зорієнтованого на формування цілісної, всебічно розвиненої особистості дитини, здатного до виховання в неї морально-духовних якостей, інтересів, що складають вселюдські цінності. У контексті зазначеного важливим є розроблення нових форм і методів удосконалення підготовки майбутнього учителя музичного мистецтва. Він повинен володіти дослідницькими якостями, фаховою майстерністю, прагнути до постійного

самовдосконалення, бути різнобічно освіченим у галузях культури і мистецтва та вміти використовувати в роботі з підлітками різні засоби виховання. Серед них важливе місце займають етнопедагогічні засоби, до яких відносимо виховний потенціал дзвонарства.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. З'ясовано, що в науковій літературі приділяється чимала увага вивченню готовності педагогів-музикантів до професійної діяльності. Однак питання готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до виховання підлітків засобами дзвонарства ще не стало предметом жодної наукової розвідки. Зокрема, не розроблено критерії, показники та не визначено рівні зазначеної готовності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню проблеми готовності майбутніх учителів до професійної діяльності присвятили свої праці К. Дурай-Новакова, М. Дяченко, Л. Кандилович, Н. Кузьміна, В. Луговий, А. Ліненко, В. Моляко,

О. Олексюк, О. Пехота, Л. Пуховська, М. Савіна, В. Сидоренко, Ю. Турчанинова. Готовність майбутнього вчителя музичного мистецтва до фахової діяльності, а також питання обґрунтування критеріїв і показників ефективності навчання розглядали А. Болгарський, О. Боблієнко, Л. Беземчук, С. Горбенко, Н. Гузій, А. Козир, К. Кабріль, О. Олексюк, Г. Падалка, Г. Побережна, О. Ростовський, О. Рудницька, Т. Смирнова, Н. Сегеда, Т. Танько, Т. Ткаченко та ін.

Таким чином, виходячи з вищенаведеного, ми визначили метою та завданнями статті такі: з'ясувати й уточнити структуру понять «готовність до професійної діяльності» та «готовність майбутніх учителів музичного мистецтва до виховання підлітків засобами дзвонарства»; визначити критерії, показники і рівні готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до означеної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Опрацювання наукової літератури з проблем удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва показало, що дослідники по-різному тлумачать поняття «готовність до професійної діяльності».

Професійно обумовлені вимоги до вчителя в педагогіці виражаються термінами «професійна придатність» і «професійна готовність». Н. Мойсеюк зазначає, що під професійною придатністю розуміють сукупність психічних і психофізіологічних особливостей людини, які необхідні для досягнення успіху в обраній професії. Професійна готовність визначається психологічною, психофізіологічною, фізичною готовністю (тобто професійною придатністю) та науково-теоретичною і практичною підготовкою педагога [6, с. 134].

Феномен педагогічної готовності докладно вивчав І. Зязюн, який розглядав її в діяльнісному контексті, вважаючи, що вона виступає одночасно результатом і показником підготовки майбутнього фахівця, а реалізується та перевіряється в його діяльності. Дослідник зазначає, що готовність і здібність людини професійно виконувати педагогічні функції згідно з прийнятими в суспільстві на цей час нормативами і стандартами відображається в професійно-педагогічній компетентності [2, с. 13].

В енциклопедичному виданні дефініція «готовність до діяльності» розглядається як стан мобілізації психологічних і психофізіологічних систем людини, які забезпечують виконання певної діяльності. У психології виокремлюють кілька аспектів готовності до діяльності: 1) операційний – володіння певним набором способів дії, знань, умінь та навичок, а також можливості набуття нового досвіду в межах певної діяльності; 2) мотиваційний – система спонукальних якостей щодо певної діяльності (мотиви пізнання, досягнення, самореалізації тощо); 3) соціально-психологічний – рівень зрілості комунікативної сфери особистості,

вміння здійснювати колективно розподілену діяльність, підтримувати стосунки в колективі, уникати деструктивних конфліктів; 4) психофізіологічний – готовність систем організму діяти в даному напрямі [3, с. 138].

Підсумовуючи різні трактування дослідниками поняття «готовність до професійної діяльності» в науковій літературі, визначили, що важливими її ключовими елементами є сформоване ставлення особистості до майбутньої професії та прагнення до самореалізації в ній, наявність знань, умінь і практичних навичок.

У нашому дослідженні готовність майбутніх учителів музичного мистецтва до використання у виховній роботі з підлітками педагогічного потенціалу дзвонарства визначається сформованими певними компетенціями, на основі яких можна стверджувати про рівень їх готовності як фахівців до означеного виду діяльності. Відтак, готуючи студентів до використання педагогічного потенціалу дзвонарства у виховній роботі з підлітками, формуємо в майбутніх педагогів-музикантів такі дзвонознавчі компетенції:

– *когнітивні* (здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел; здатність до розуміння суті психологічних особливостей підліткового віку; здатність засвоїти категорії дзвонарської культури, зміст основних мистецьких стилів, напрямів, пам'яток дзвонарства (в архітектурі, художньому та образотворчому мистецтві, літературі, музиці); здатність генерувати нові ідеї (креативність);

– *діяльнісні* (здатність застосовувати набуті знання в повсякденній діяльності з метою оцінки мистецьких явищ і подій у соціокультурному просторі; здатність здійснювати ефективну організацію освітнього процесу в освітніх закладах на основі теоретико-методичних знань з дзвонарства; здатність творчо вирішувати освітні завдання; здатність користуватися різними інформативними джерелами (архіви, наукові монографії, науково-популярні праці, енциклопедії, періодичні видання та ін.);

– *аксіологічні* (ціннісне ставлення до дзвонарської культури України, здатність до формування ціннісних орієнтацій підлітків, уселюдських цінностей засобами дзвонарства; здатність до шанування та збереження звичаїв, традицій українського народу).

– *особистісні* (здатність до самоосвіти, самовдосконалення; здатність до аналізу, співставлення, порівняння мистецьких явищ, формування сучасного педагогічного мислення; здатність до відчуття внутрішньої потреби досліджувати українську дзвонарську культуру як важливого засобу формування національної свідомості.

Спираючись на вищенаведене, ми визначили готовність майбутнього вчителя музичного мисте-

цтва до виховання підлітків засобами дзвонарства як складне інтегроване, особистісне утворення, що характеризується: сформованістю стійких мотивів та інтересу до вивчення дзвонарства; усвідомленням його педагогічного потенціалу й здатністю учителів до успішного використання в роботі з підлітками; системою фахових, психолого-педагогічних, методичних та спеціальних знань, умінь, навичок застосування засобів дзвонарства в різних виховуючих ситуаціях.

Для визначення рівня готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до виховання підлітків засобами дзвонарства необхідно обґрунтувати критерії та показники її оцінювання, оскільки ступінь сформованості того чи іншого утворення в педагогіці визначають за розробленими критеріями, що відображають сутнісну характеристику предмета, який вивчається. Як слушно зауважує О. Рудницька, на основі науково обґрунтованих критеріїв можна не лише визначити рівень сформованості певного явища, а й прослідкувати динаміку процесу, що вивчається, зосередити увагу на окремих недоліках та окреслити своєрідну схему педагогічної роботи в конкретному напрямку [7, с. 254].

Звернувшись до довідникової літератури ми з'ясували, що критерій – це підстава для оцінки, визначення або класифікації чогось, мірило [1, с. 588], а показником виступає: 1) свідчення, доказ, ознака чого-небудь; 2) наочні дані про результати якоїсь роботи, процесу); дані про досягнення чого-небудь; 3) явище або подія на підставі яких можна робити висновки про перебіг якого-небудь процесу; 4) кількісна характеристика властивостей процесу, виробу [1, с. 1024]. Слушним є твердження Н. Кузьміної, яка вважає показниками якісні або кількісні характеристики сформованості кожної якості, властивості, ознак об'єкта, який вивчається, тобто ступінь сформованості того або іншого критерію [5, с. 45].

Нам імпонує думка С. Коновець, що в процесі розробки критеріїв та показників оцінювання професійної підготовки майбутніх учителів необхідно враховувати вимоги, за яких: а) критерії повинні бути упорядковані таким чином, щоб відобразилась послідовність вирішення завдань дослідження і його перспективність; б) критерії мають бути доступними і наочно переконливими для усвідомлення всіма учасниками експериментального дослідження (як викладачами, так і студентами, а також працюючими вчителями) [4, с. 325].

Відтак, спираючись на наукові доробки в галузі підготовки вчителів і керуючись логікою нашого дослідження, ми визначили такі критерії оцінювання готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до виховання підлітків засобами дзвонарства та відповідні їм показники:

1) *професійно-мотиваційний критерій* забезпечує прагнення майбутніх учителів музичного

мистецтва до професійного самовдосконалення в музично-виховній діяльності, формування позитивної внутрішньої мотивації до застосування засобів дзвонарства в роботі з підлітками, розвиток особистісних рис вчителя. Характеризує ступінь зацікавленості студентів дзвонарством, мотивує до його пізнання. Показниками даного критерію є усвідомлення виховного потенціалу дзвонарського мистецтва та скерованість на застосування його засобів у вихованні підлітків; позитивна внутрішня мотивація до вивчення дзвонарства; стійкий інтерес і прагнення до впровадження відомостей про дзвонарство в практику виховної діяльності;

2) *когнітивно-змістовий критерій* готовності включає теоретичні та методичні знання про сутність і особливості педагогіки дзвонарства, на основі яких формуються дзвонарські компетентності. Зокрема, визначається потреба в психолого-педагогічних знаннях про вікові особливості підлітків, дидактичні умови мотивації школярів не тільки до сприйняття музики дзвонів як засобу оздоровлення тіла й душі, а й вивчення історії дзвонарства, усвідомлення його значення для української культури тощо. Рівень поінформованості майбутніх учителів музичного мистецтва в галузі дзвонарства визначається обсягом знань, що є необхідною умовою аналізу й вибору оптимальних методів і прийомів розв'язання виховних завдань. Його показниками є здатність до використання педагогічного потенціалу дзвонарства в освітній роботі з підлітками та прогнозування власних дій з огляду на полімистецький, духовно-моральний розвиток школярів;

3) *операційно-діяльнісний критерій* включає освітньо-пізнавальну діяльність студентів з опанування доповненого змісту навчальних предметів дзвонарськими відомостями й упровадження набутих знань, умінь, навичок у практичну діяльність. Його показниками є: знання принципів, методів і форм, інших засобів використання дзвонарського матеріалу в освітній роботі зі школярами; активна взаємодія вчителів та учнів з установленням між ними суб'єкт-суб'єктних взаємин, що ґрунтуються на взаємоповазі й довірі; вміння використовувати відомості про дзвонарство для створення нетрадиційних, оригінальних уроків музичного мистецтва; розроблення творчих завдань, вміння доречно включити потрібні відомості зі складових частин дзвонарської культури в зміст виховання та навчання з метою створення низки виховуючих ситуацій;

4) *рефлексивно-оцінювальний критерій* передбачає оцінку й самооцінку рівня необхідних дзвонарських знань, умінь і навичок готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до професійної діяльності, взаємовираження і взаємоприймання педагога й школярів. Показником цього критерію

є сформована готовність майбутнього вчителя до використання засобів дзвонарства у виховній роботі з підлітками, аналіз тут досягнень і порівняння з прогнозованим результатом.

На основі виділених критеріїв і показників готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до виховання підлітків засобами дзвонарства визначено три рівні сформованості готовності студентів до професійно-педагогічної діяльності: низький (репродуктивний), середній (конструктивний) і високий (творчий). Низький (репродуктивний) рівень готовності визначається частковою сформованістю окремих компонентів підготовки майбутнього вчителя, недостатніми знаннями, уміннями й навичками виховання підлітків засобами дзвонарства, нерозумінням його виховних можливостей та низьким ступенем мотивації до вивчення дзвонарського мистецтва. Середній (конструктивний) рівень готовності кваліфікується неповною сформованістю цілісної структури музично-педагогічної діяльності вчителя до виховання учнів засобами дзвонарства, посередніми знаннями, уміннями й навичками використання поліхудожнього, естетичного потенціалу дзвонарства в роботі з підлітками, достатнім інтересом до його виховних можливостей. Високий (творчий) рівень готовності характеризується цілісністю особистісно-професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва, високим ступенем розуміння виховних можливостей дзвонарства та мотивацією до його вивчення; наявністю знань, умінь і навичок, необхідних для здійснення музично-естетичного, морально-духовного виховання підлітків засобами дзвонарства; творчим підходом до теоретичної і практичної діяльності.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що готовність майбутніх учителів музичного мистецтва до

виховання підлітків засобами дзвонарства визначається сформованими певними дзвонознавчими компетенціями (когнітивні, діяльнісні, аксіологічні, особистісні), на основі яких можна стверджувати, про рівень їх підготовленості як фахівців до означеного виду діяльності. Зазначена готовність є складним інтегрованим, особистісним утворенням та оцінюється за такими критеріями: професійно-мотиваційний, когнітивно-змістовий, операційно-діяльнісний та рефлексивно-оцінювальний, а також визначається рівнями: низьким (репродуктивним), достатнім (конструктивним) і високим (творчим). Перспективу подальших досліджень убачаємо в діагностуванні рівня сформованості критеріїв готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до використання педагогічного потенціалу дзвонарства в професійній діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бусел В.К. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
2. Зязюн І.А. Філософія педагогічної якості в системі неперервної освіти. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка, 25. Житомир, 2005. С. 13–18.
3. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Кремень. Київ: Юріком. 2008. 1036 с.
4. Коновець С.В. Теоретичні і методичні основи творчого розвитку майбутнього учителя образотворчого мистецтва у вищих навчальних закладах: дис. д-ра пед. наук. Ін-т пед освіти і освіти дорослих. Київ, 2012. 471 с.
5. Кузьміна Н.В. Методы исследования педагогической деятельности. Л: Изд-во ЛГУ, 1970. 211 с.
6. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка. Навч. посіб. (5-те вид., доповн. і переробл.). Київ, 2007. 656 с.
7. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька. Навч. посіб. Тернопіль: Навч. книга. Богдан, 2005. 360 с.